

สหกิจศึกษากับการพัฒนาคุณภาพบัณฑิตไทย Cooperative Education and Development of Thai Students' Quality

พาทิศ คงโสมมา

กองส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยนครพนม

บทคัดย่อ

สหกิจศึกษาเป็นการจัดการศึกษาแบบบูรณาการร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับสถานประกอบการ เพื่อเตรียมความพร้อมด้านการประกอบอาชีพและการเข้าสู่ระบบการทำงานของบัณฑิตก่อนสำเร็จการศึกษา และเพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตตามความต้องการของตลาดแรงงาน การพัฒนาคุณภาพบัณฑิตไทยโดยใช้สหกิจศึกษานั้น สถาบันอุดมศึกษาจะต้องดำเนินการตามมาตรฐานการดำเนินงานสหกิจศึกษาของสมาคมสหกิจศึกษาไทย เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้นักศึกษาและสถานประกอบการที่รับนักศึกษาเข้าปฏิบัติงาน ในส่วนของสถานประกอบการที่เข้าร่วมจัดสหกิจศึกษานั้น จะต้องเป็นสถานประกอบการที่สอดคล้องกับสาขาวิชาชีพที่นักศึกษากำลังศึกษา มีนโยบายสนับสนุนสหกิจศึกษาที่ชัดเจน และกำหนดผู้รับผิดชอบ เพื่อให้คำแนะนำหรือถ่ายทอดงานแก่นักศึกษา

จากการติดตามประเมินผลการจัดการศึกษาสหกิจศึกษา พบว่า นักศึกษาสหกิจศึกษามีศักยภาพในระดับยอดเยี่ยม มีการพัฒนาตนเอง และสอดคล้องกับความต้องการของสถาบันการศึกษาและสถานประกอบการ ทั้งนี้จากการเปรียบเทียบนักศึกษาที่ไปฝึกงานภาคฤดูร้อนกับนักศึกษาในโครงการสหกิจศึกษา พบว่า นักศึกษาสหกิจศึกษามีศักยภาพดีกว่านักศึกษาฝึกงานภาคฤดูร้อน และนักศึกษาสหกิจศึกษามีอัตราการได้งานทำสูงกว่า จากผลสัมฤทธิ์ของสหกิจศึกษาดังกล่าว ประกอบกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยเฉพาะการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน สหกิจศึกษา จึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาคุณภาพบัณฑิตสำหรับสถาบันอุดมศึกษาของไทย

คำสำคัญ : สหกิจศึกษา / การพัฒนาคุณภาพบัณฑิตไทย / สหกิจศึกษาไทย

ABSTRACT

Cooperative Education is the management knowledge integrated between industrial establishments and higher education in order to Thai undergraduate student's preparation for their performances before working and improving their quality to be a qualified worker under the labor market qualifications. The university needs to operate with the standards of Thailand Association of Cooperative Education to develop a new cooperative education best practice as well as the new working staffs and convince both students and industrial establishments in terms of working.

The industrial establishment needs to specify the consistent policy which related to the vocational education students and the supervisors in counseling case. Evaluation of cooperative education students were found that the cooperative students were excellent with their self-development, and also qualified both industrial establishments and higher education.

The comparison of students who have been summer students internship and cooperative education students internship was found that the cooperative education students internship effectively job acquiring with a high level. As the result was shown the achievement of cooperative education with both within and outside the country events changing, Asian Economic Community. Cooperative education is an appropriate approach for developing the quality of undergraduate students in Thailand.

Keywords : Cooperative Education / Development of Thai Students' Quality / Thailand Association of Cooperative Education

บทนำ

สหกิจศึกษาถูกนำมาจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาเพื่อปรับปรุงและพัฒนาบัณฑิตให้มีคุณภาพตรงตามความต้องการของสถานประกอบการเนื่องจากที่ผ่านมาการผลิตบัณฑิตมีคุณภาพที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของสถานประกอบการ ไม่เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง และนอกจากนี้จากการศึกษาของทบวงมหาวิทยาลัยในขณะนั้นพบว่าสถานประกอบการเห็นว่าบัณฑิตที่ปฏิบัติงานในฐานะพนักงานขาดทักษะที่จำเป็นในการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม ความยืดหยุ่น หรือความสามารถในการทำงานร่วมกับบุคคลอื่นในสายอาชีพ แนวคิดหลักของการจัดการศึกษาสหกิจศึกษา ประกอบด้วย 2 แนวคิดคือ

1. การตระหนักถึงความสำคัญของการเตรียมความพร้อมด้านการประกอบอาชีพ และการเข้าสู่ระบบการทำงาน ของบัณฑิตก่อนสำเร็จการศึกษา

2. การพัฒนาคุณภาพบัณฑิตตามความต้องการของตลาดแรงงาน การจัดให้นักศึกษามีประสบการณ์ตรงโดยการปฏิบัติงานจริงในสถานประกอบการเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานตามหลัก “เรียนจากการทำ” (วีจิตร ศรีสะอาด และคณะ. 2552 : 6)

1. การก่อเกิดสหกิจศึกษาและสมาคมสหกิจศึกษาโลก

สหกิจศึกษาได้เริ่มขึ้นครั้งแรกในทวีปยุโรป ที่ประเทศอังกฤษ เมื่อปี พ.ศ. 2446 (ค.ศ. 1903) ณ วิทยาลัยเทคนิค ซันเดอร์แลนด์ ในสาขาวิชาวิศวกรรมศาสตร์ และสถาปัตยกรรมนาวิ โดยจัดหลักสูตรให้แก่นักศึกษาสองกลุ่ม คือ นักศึกษาที่เรียนปกติ ในสถานศึกษาและปฏิบัติงานในสถานประกอบการ กับกลุ่มนักศึกษาที่เป็นพนักงานในสถานประกอบการและมาเรียนในสถานศึกษา ต่อมาประเทศเยอรมนีได้นำแนวความคิดนี้ไปสร้างประสบการณ์วิชาชีพให้กับนักศึกษา โดยการเชื่อมโยง การศึกษาภาคทฤษฎีเข้ากับการปฏิบัติ ซึ่งเรียกว่า “หลักสูตร แชนด์วิช”

ประมาณ ค.ศ. 1906 แนวคิดการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวได้แพร่หลายไปยังทวีปอเมริกา โดยการนำของเฮอรัลด์ ซันเดอร์ มหาวิทยาลัย ซินซินนาติ แห่งรัฐโอไฮโอ และขยายเข้าสู่ประเทศใน แถบเอเชียแปซิฟิก เอเชียตะวันออกและเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะสถานศึกษาของประเทศที่อยู่ในเครือจักรภพอังกฤษที่จัดการศึกษาแบบประเทศตะวันตก (วีจิตร

ศรีสะอาด และคณะ. 2552 : 5-7) จากการแผ่ขยายของสหกิจศึกษาและสถานประกอบการให้การยอมรับ จึงนำไปสู่การจัดตั้งองค์กรเพื่อดูแลการจัดการศึกษาสหกิจศึกษาระดับโลกที่เรียกว่า “สมาคมสหกิจศึกษาโลก”

การก่อเกิดสมาคมสหกิจศึกษาโลก

(World Association for Cooperative Education : WACE)

สมาคมสหกิจศึกษาโลกเริ่มต้นจากการจัดตั้งสภาการศึกษา สหกิจศึกษาโลกซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1983 เพื่อส่งเสริม การศึกษาสหกิจศึกษาและหลักสูตร การเรียนรู้แบบบูรณาการ อื่นๆ ทั่วโลก โดยมีคณะผู้ก่อตั้ง คือ ผู้บริหารวิทยาลัย ผู้บริหาร มหาวิทยาลัย ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา และนายจ้างจาก ประเทศออสเตรเลีย แคนาดา ฮองกง เนเธอร์แลนด์ ฟิลิปปินส์ สหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักร โดยมีวัตถุประสงค์การจัดตั้ง ดังนี้ (World Association for Cooperative Education. 2011 : online)

1. สร้างสมาชิกของการศึกษากับนายจ้างจาก ทั่วโลก
2. ดำเนินการประชุมโลกเกี่ยวกับการศึกษาสหกิจศึกษา
3. พัฒนาจดหมายข่าวเกี่ยวกับประเด็นการเรียนรู้แบบบูรณาการการทำงาน และการศึกษาสหกิจศึกษา

ในปี ค.ศ.1991 สภาการศึกษาสหกิจศึกษาโลกได้เปลี่ยนชื่อเป็นสมาคมสหกิจศึกษาโลก (WACE) และยังคงสานต่อภารกิจเดิมของสภาการศึกษาสหกิจศึกษาโลก และเป็นองค์กรเดียวที่อุทิศให้กับสหกิจศึกษาและบูรณาการการทำงานในระดับโลก เป็นองค์กรผู้สนับสนุนเชิงรุกของหลักสูตรที่รวมประสบการณ์ในการทำงานแบบมีอาชีพที่มีการเรียนการสอนในห้องเรียน เป้าหมายของสมาคมสหกิจศึกษาโลกคือ

1. เพื่อให้สถานประกอบการได้ตระหนักถึงข้อได้เปรียบ ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยสถานประกอบการสามารถรับนักศึกษาเข้าทำงานได้ทันที โดยไม่ต้องเสียเวลาในการอบรม สอนงานให้แก่พนักงานใหม่ เพราะนักศึกษามีทักษะ ความรู้ที่จะปฏิบัติงานในหน้าที่นั้นๆ ในสถานประกอบการอยู่แล้ว
2. เพื่อส่งเสริม สนับสนุนองค์กรผู้ใช้บัณฑิต มีส่วนร่วม ในการพัฒนาการศึกษาสหกิจศึกษาและบูรณาการการทำงานกับการศึกษา เพื่อผลิตบัณฑิตให้สอดคล้องกับความต้องการขององค์กรผู้ใช้ และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสถาบัน การศึกษา
3. เพื่อให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคแก่สถาบัน การศึกษาและรัฐบาลที่มีความสนใจในการนำโปรแกรม

การศึกษาสหกิจศึกษาและการทำงานแบบผสมผสานไปปรับใช้ โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา

ปัจจุบัน สำนักงานสมาคมสหกิจศึกษาโลก ตั้งอยู่ที่เมืองบอสตัน ประเทศสหรัฐอเมริกา

2. สหกิจศึกษากับการพัฒนาคุณภาพบัณฑิตไทย

2.1 การก่อเกิดสหกิจศึกษาไทย สหกิจศึกษาของไทย มีพัฒนาการเริ่มขึ้น ในสมัยรัฐบาล ฯพณฯ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี เห็นชอบให้ดำเนินการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้นในภูมิภาค และรัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการจัดตั้งมหาวิทยาลัย เพื่อจัดทำโครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัย จำนวน 2 แห่ง คือ ที่จังหวัดนครราชสีมา (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี) และที่จังหวัดนครศรีธรรมราช (มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์) ซึ่งคณะกรรมการจัดตั้งมหาวิทยาลัยทั้ง 2 แห่ง และคณะกรรมการจัดตั้งมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงรายซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยตั้งใหม่ ได้ทำการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาบัณฑิตรูปแบบใหม่ให้มีความแตกต่างกับมหาวิทยาลัยที่ก่อตั้งมานาน โดยการนำเอาข้อมูลแผนพัฒนาอุดมศึกษา 15 ปี มากำหนดแนวทางยุทธศาสตร์การพัฒนาบัณฑิตในระดับอุดมศึกษา ประกอบกับข้อมูลการวิจัยของทบวงมหาวิทยาลัยได้ทำการติดตามผลการใช้บัณฑิต (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. 2553 : 20) พบว่า ปัญหาคุณภาพบัณฑิต มีดังนี้

- 1) บัณฑิตมีความรู้ภาคทฤษฎีแต่เกิดช่องว่างระหว่าง การนำทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ หรือการประยุกต์ไป สู่การปฏิบัติ
- 2) บัณฑิตที่สำเร็จไปต้องการเป็นพนักงานในสำนักงานมากกว่า แต่ความต้องการขององค์กรผู้ใช้ต้องการบัณฑิตที่ทำงานกลางแจ้งได้
- 3) บัณฑิตมีทักษะด้านภาษาอังกฤษไม่ดี

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพบัณฑิตในประเทศต่างๆ ทั่วโลก คณะกรรมการจัดตั้งมหาวิทยาลัยทั้ง 3 แห่ง มีความเห็นตรงกันว่าวิธีการจัดการศึกษาที่สามารถพัฒนาคุณภาพบัณฑิตได้ผลดีคือ การจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษา และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี เป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกที่ได้ดำเนินการนำร่องจัดการเรียนการสอนระบบสหกิจศึกษา โดยออกแบบหลักสูตรและจัดระบบการศึกษารองรับสหกิจศึกษา

ต่อมาปี พ.ศ. 2545 ทบวงมหาวิทยาลัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของสหกิจศึกษาจึงได้จัดทำโครงการพัฒนาสหกิจศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาขึ้นเป็นโครงการเร่งด่วน และ

รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยในขณะนั้นได้ประกาศนโยบายสนับสนุนด้านการเงินแก่ สถาบัน อุดมศึกษาที่จัดสหกิจศึกษา การดำเนินงานสหกิจศึกษาในช่วงแรกนั้นเป็นแบบทวิภาคี โดยเป็นความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษากับสถานประกอบการ ต่อมาได้พัฒนาความร่วมมือเป็นแบบพหุภาคีโดยมีสถาบันการศึกษากับสถานประกอบการเป็นหลัก และมีองค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน สมาคมวิชาการวิชาชีพ เข้ามาเป็นองค์กรสนับสนุนเพิ่มมากขึ้น

2.2 สหกิจศึกษากับการพัฒนาคุณภาพ บัณฑิตไทย

ปัจจุบัน การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทั้งปัจจัยภายใน เช่น การเพิ่มจำนวนสถาบันอุดมศึกษา ผู้เรียนมีจำนวนน้อยลง การแข่งขัน ด้านการจัดการศึกษา การเตรียมความพร้อมการเป็นสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และปัจจัยภายนอก เช่น การเป็นโลกไร้พรมแดน การแข่งขันตลาดแรงงานของประเทศสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและทั่วโลก และการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น ปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาไทย ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่สถาบันอุดมศึกษาไทยจะต้องเร่งดำเนินการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ บัณฑิตสามารถดำรงชีวิตหรือประกอบอาชีพภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงได้

การพัฒนาคุณภาพบัณฑิตไทยโดยใช้สหกิจศึกษานั้น เริ่มต้นจากการจัดทำหลักสูตรโดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้นๆ ผู้แทนจากสถานประกอบการ ผู้แทนจากสมาคมวิชาชีพ และศิษย์เก่า เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการจัดทำหลักสูตร เพื่อจัดทำหลักสูตรให้มีคุณภาพ และกำหนดแผนการเรียนในหลักสูตร/สาขาวิชาให้สหกิจศึกษาเป็นรายวิชาบังคับหรือรายวิชาเลือกเพื่อสร้างทางเลือกให้แก่นักศึกษา

การพัฒนาบัณฑิตไทยโดยใช้สหกิจศึกษามีการดำเนินการดังนี้

1) ด้านนักศึกษา

1.1) นักศึกษาต้องเข้ารับการอบรมหรือเรียนรายวิชาเตรียมความพร้อม จำนวน 30 ชั่วโมงหรือ 1 หน่วยกิต ซึ่งเนื้อหาของรายวิชาเตรียมความพร้อมหรือการอบรมประกอบไปด้วยทักษะความรู้ทั่วไป เช่น การเขียนใบสมัครงาน การเตรียมตัวสัมภาษณ์ การพัฒนาบุคลิกภาพ มารยาทในการทำงาน ทำรายงาน และการนำเสนอรายงาน/โครงการงาน เป็นต้น (สำนักประสานและส่งเสริมกิจการอุดมศึกษา. 2552 : 16) และทักษะ

วิชาชีพเฉพาะในสาขาวิชานั้นๆ โดยอาจารย์ประจำสาขาวิชาจะต้องอบรมอย่างเข้มเพื่อให้นักศึกษาเกิดความมั่นใจ ในทักษะวิชาชีพ

1.2) นักศึกษาต้องกรอกใบสมัครงานด้วยตนเอง ในตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาชีพที่กำลังศึกษา และเข้ารับการสัมภาษณ์จากผู้แทนของสถานประกอบการ ซึ่งการสัมภาษณ์งานเป็นการให้อิสระในการคัดเลือก ทั้งสองฝ่ายโดยสถานประกอบการจะเลือกนักศึกษาหรือไม่ ก็ได้ และนักศึกษาก็มีโอกาสเลือกสถานประกอบการได้เช่นกัน

1.3) นักศึกษาที่ผ่านการคัดเลือกจากสถานประกอบและต้องการที่จะไปปฏิบัติงานกับสถานประกอบการใดๆ จะต้องปฏิบัติงานเสมือนเป็นพนักงานของสถานประกอบการนั้นๆ เป็นระยะเวลา 16 สัปดาห์ หรือหนึ่งภาคการศึกษา ซึ่งจะช่วยให้นักศึกษาเข้าใจ และคุ้นเคยโลกแห่งความเป็นจริงของการทำงานมากที่สุด

1.4) นักศึกษาต้องทำรายงาน/โครงการเชิงวิชาการตามที่สถานประกอบการมอบหมายหรือนักศึกษาสนใจและเห็นว่า เป็นประโยชน์ต่อสถานประกอบการโดยความเห็นชอบของผู้นิเทศงาน การทำรายงาน/โครงการเป็นกิจกรรมบังคับเพื่อฝึกฝนทักษะการสื่อสาร การทำงานอย่างเป็นระบบ และเพื่อจัดทำเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับสถานประกอบการในการพัฒนาต่อยอดกิจการ ของสถานประกอบการต่อไป

1.5) นักศึกษาต้องได้รับการนิเทศอย่างน้อย 2 ครั้ง โดยคณาจารย์นิเทศประจำหลักสูตร/สาขาวิชา ซึ่งจะทำให้ให้นักศึกษาได้พบปะ และขอคำแนะนำในการจัดทำรายงาน/โครงการที่รับมอบหมาย ตลอดทั้งปรึกษาปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับนักศึกษาในการปฏิบัติงานในสถานประกอบการ และการทำรายงาน/โครงการของนักศึกษา

1.6) นักศึกษาต้องนำเสนอผลการทำรายงาน/โครงการในสถานประกอบการ และหรือสถาบันอุดมศึกษา เพื่อให้ผู้บริหาร ผู้นิเทศงาน อาจารย์นิเทศ ได้เสนอแนะข้อควรพัฒนาในการปฏิบัติงาน

1.7) นักศึกษาต้องได้รับการประเมินผลการปฏิบัติงานสหกิจศึกษาในระดับ “ผ่าน” โดยคะแนนที่นำมาใช้ในการประเมิน ได้แก่ การเข้าอบรมเตรียมความพร้อม/รายวิชาเตรียมความพร้อมสหกิจศึกษา ผลการประเมินการปฏิบัติงานและรายงาน/โครงการของสถานประกอบการ และผลการนำเสนอรายงาน/โครงการ

2) ด้านอาจารย์นิเทศ

อาจารย์นิเทศ คือ อาจารย์ประจำหลักสูตร/สาขาวิชาที่จะต้องออกไปนิเทศนักศึกษา ณ สถานประกอบการ โดยคณาจารย์นิเทศจะต้องผ่านการอบรม ในหลักสูตร “อาจารย์นิเทศ” จากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา หรือสมาคมสหกิจศึกษาไทย และได้รับการแต่งตั้งให้เป็นคณาจารย์นิเทศจากคณะ/ภาควิชา หรือสถาบันอุดมศึกษา

อาจารย์นิเทศเป็นผู้ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการให้คำแนะนำช่วยเหลือนักศึกษาในการทำรายงาน/โครงการที่เป็นประโยชน์ต่อสถานประกอบการ และเป็น ผู้ที่สร้างความมั่นใจให้กับสถานประกอบการเกี่ยวกับคุณภาพของนักศึกษาที่ปฏิบัติงานสหกิจศึกษา

ดังนั้น อาจารย์นิเทศจะต้องมีความเชี่ยวชาญ มีประสบการณ์ในทักษะวิชาชีพจริงๆ ในการออกนิเทศและให้คำปรึกษาแก่นักศึกษา

3) สถานประกอบการ

สถานประกอบการ คือ หน่วยงานสำคัญที่มีผลต่อการจัดการศึกษาสหกิจศึกษาให้เป็นรูปธรรม โดยสถานประกอบการที่รับนักศึกษาเข้าปฏิบัติงาน สหกิจศึกษาจะดำเนินการปฐมนิเทศ นักศึกษาอบรมเกี่ยวกับกฎระเบียบ วัฒนธรรมองค์กร การปฏิบัติงานในสถานประกอบการ เป็นต้น และสถานประกอบการจะต้องจัดเตรียมผู้นิเทศ ที่มีประสบการณ์ มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับสาขาวิชาวิชานั้นๆ ไว้คอยดูแล สอนงาน และให้คำปรึกษาแก่นักศึกษาตลอดระยะเวลา 16 สัปดาห์

การดำเนินงานสหกิจศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตไทยทั้ง 3 ด้าน ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความตระหนักต่อการพัฒนาคุณภาพบัณฑิตไทยอย่างจริงจัง ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาบัณฑิตก่อนที่จะสำเร็จการศึกษาออกไปเผชิญหน้ากับความเป็นจริงของการทำงาน การแข่งขันในตลาดแรงงานภายใต้สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และเป็นการเตรียมความพร้อมบัณฑิตในการเป็นพลเมืองของโลกและประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

นอกจากนี้ การพัฒนาคุณภาพบัณฑิตไทยโดยใช้สหกิจศึกษาถือว่าเป็นการเพิ่มโอกาสการได้งานทำของบัณฑิตมากที่สุด เพราะถ้าหากนักศึกษาปฏิบัติงานเป็นที่พึงพอใจแก่สถานประกอบการ สถานประกอบการก็สามารถบรรจุบัณฑิตเข้าทำงานได้ทันที หรือบัณฑิตสามารถประกอบธุรกิจเป็นของตัวเองได้โดยไม่ต้องเสียเวลาในการค้นหาความต้องการในการประกอบอาชีพ

การพัฒนาคุณภาพบัณฑิตไทยโดยใช้สหกิจศึกษานั้นมีหน่วยงานหลัก 2 หน่วยงาน ซึ่งทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและควบคุมการดำเนินงานสหกิจศึกษา ให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ คือ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และสมาคมสหกิจศึกษาไทย

1) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ถือว่าเป็นหน่วยงานกลางในการกำกับ ดูแลการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย และเป็นหน่วยงานที่สำคัญในการกำหนดนโยบายการพัฒนาคุณภาพด้านการศึกษา หลังจากคองร้งนาร่องการจัดการศึกษาสหกิจศึกษามีผลสัมฤทธิ์เป็นที่น่าพึงพอใจ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา จึงดำเนินการได้ส่งเสริมสนับสนุนสหกิจศึกษาอย่างต่อเนื่อง และเป็นระบบดังนี้ (สำนักงานประสานและส่งเสริมกิจการอุดมศึกษา. 2552 : 11-16)

1. พัฒนาบัณฑิตทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ให้มีคุณลักษณะและสมรรถนะที่ตรงกับความต้องการขององค์กรผู้ใช้บัณฑิต
2. สถาบันอุดมศึกษาซึ่งเป็นผู้ผลิตบัณฑิตได้เชื่อมโยงสัมพันธ์กับองค์กรผู้ใช้บัณฑิตและเกิดการบูรณาการความร่วมมือในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน การวิจัย และการสร้างองค์ความรู้ใหม่
3. องค์กรผู้ใช้บัณฑิตได้รับประโยชน์จากโครงการหรืองานที่นักศึกษาปฏิบัติ อีกทั้งใช้ประโยชน์จากสหกิจศึกษาเป็นแนวทางหนึ่งในการสรรหาและพัฒนาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพ
4. เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยมีเป้าหมายที่สำคัญระยะ 5 ปี (ระหว่างปี พ.ศ. 2551-2555)

2) สมาคมสหกิจศึกษาไทย (Thai Association for Cooperative Education : TACE)

สมาคมสหกิจศึกษาไทยเป็นองค์กรความร่วมมือและได้รับมอบหมายจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาในการอบรมให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินงานสหกิจศึกษา และกำหนดมาตรฐาน และการประกันคุณภาพการดำเนินงานสหกิจศึกษา ตามแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สมาคม สหกิจศึกษาไทย. 2552 : 13-42)

สมาคมสหกิจศึกษาไทยก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2544 โดยได้รับการจดทะเบียน ตั้งแต่วันที่ 29 สิงหาคม 2544 มีศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอาน เป็นนายกสมาคมและได้รับ

บริจาคจากกองทุนพัฒนาการศึกษาไทย ในมูลนิธิ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอาน เป็นทุนเริ่มต้น 100,000 บาท เพื่อเป็นค่าบำรุงของสมาชิกเริ่มมีการประชุมใหญ่สามัญครั้งแรกเมื่อวันที่ 22 เมษายน 2551 ณ ศูนย์ประชุมสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ คณะกรรมการสมาคมสหกิจศึกษาไทยชุดแรก (2551-2553) มีจำนวน 24 คน (สมาคมสหกิจศึกษาไทย. 2554 : ออนไลน์) โดยมี ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอาน เป็นนายกสมาคมวัตถุประสงค์ของสมาคมสหกิจศึกษาไทย มีดังนี้

1. เตรียมความพร้อมของนักศึกษา ด้านการพัฒนาอาชีพ และเสริมทักษะและประสบการณ์ให้พร้อม ที่จะเข้าสู่ระบบการทำงาน
2. เพิ่มเติมประสบการณ์ทางด้านวิชาการ วิชาชีพ และการพัฒนาตนเองแก่นักศึกษาในรูปแบบที่มีคุณค่าเหนือกว่าการฝึกงาน
3. เปิดโอกาสให้สถานประกอบการทั้งภาคเอกชน และภาครัฐได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพบัณฑิต
4. เพื่อให้เกิดการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนที่ทันสมัยได้มาตรฐาน และตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานมากยิ่งขึ้น
5. เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานประกอบการและสถาบันอุดมศึกษาผ่านนักศึกษา สหกิจศึกษา และคณาจารย์นิเทศ อันจะนำไปสู่ความร่วมมือ ที่กว้างขวางยิ่งขึ้น

3. ผลการดำเนินงาน ปัญหา และแนวโน้มการดำเนินสหกิจศึกษาไทย (2545-2555)

3.1 ผลการดำเนินงานสหกิจศึกษาไทย

สถาบันอุดมศึกษาไทยได้ดำเนินโครงการ สหกิจศึกษา นำร่องในปี พ.ศ. 2545- 2547 มีสถาบันอุดมศึกษาเข้าร่วมโครงการ จำนวน 60 สถาบัน และวิทยาลัยชุมชน จำนวน 3 แห่ง โดยมีหลักสูตร และจำนวนนักศึกษาที่เข้าร่วม ดังนี้ (สำนักงานประสานและส่งเสริมกิจการอุดมศึกษา. 2552 : 36 - 37)

1. หลักสูตรทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จำนวน 158 หลักสูตร นักศึกษา จำนวน 4,700 คน
2. หลักสูตรทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ จำนวน 193 หลักสูตร นักศึกษา จำนวน 5,744 คน และมีสถานประกอบการที่เข้าร่วมจำนวนทั้งหมด 2,429 แห่ง

ในช่วงปี พ.ศ. 2545 ถึง พ.ศ. 2547 สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาได้จัดสรรงบประมาณสนับสนุนแก่สถาบันอุดมศึกษาที่เข้าร่วมโครงการฯ เป็นจำนวนเงิน

10,000 บาท ต่อนักศึกษา 1 คน และลดลงมาเป็น 9,000 บาท ต่อนักศึกษา 1 คน ปัจจุบันการจัดสรรงบประมาณดังกล่าวได้ถูกยกเลิก โดยให้เป็นการบริหารจัดการภายในของสถาบันการศึกษา

นักศึกษาที่ไปปฏิบัติงานสหกิจศึกษาส่วนใหญ่ จะอยู่ในภาคธุรกิจอุตสาหกรรม ร้อยละ 31 รองลงมาคือภาคธุรกิจการค้า/การบริหาร/การโรงแรม ร้อยละ 28 และหน่วยงานราชการ/รัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 25 จากการติดตามประเมินผลการดำเนินงานโครงการสหกิจศึกษา นำร่อง พบว่า สถาบันการศึกษามีการตื่นตัวค่อนข้างสูง ในการพัฒนาโครงสร้างหลักสูตรเพื่อรับรองสหกิจศึกษา มากขึ้น นักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการสหกิจศึกษามีศักยภาพ ในระดับยอดเยี่ยม และเกิดการพัฒนาด้านตนเอง ซึ่งเป็นผลสัมฤทธิ์ในการส่งเสริมให้บัณฑิตมีคุณภาพตาม ที่คาดหวังของสถาบันการศึกษาและสถานประกอบการ (ดุษฐ์ อายุวัฒน์ และคณะ. 2553 : 16 - 17)

ปัจจุบันมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนได้จัดแผนการเรียนสหกิจศึกษาในหลักสูตรต่างๆ โดยกำหนดเป็นรายวิชาบังคับหรือวิชาเลือกเพิ่มมากขึ้น ขณะเดียวกันสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาและสมาคมสหกิจศึกษาไทยก็ได้พยายามเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานการดำเนินสหกิจศึกษาแก่สถานประกอบการ คณาจารย์ นักศึกษา และผู้บริหาร โดยจัดโครงการอบรมทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ในปี 2555 ดังนี้

1. มีสถาบันการศึกษาจัดการศึกษาสหกิจศึกษา จำนวน 156 แห่ง โดยไม่จำกัดสาขาวิชาชีพ หรือหลักสูตร
2. มีนักศึกษาสหกิจศึกษา จำนวน 24,000 คน
3. มีสถานประกอบการเข้าร่วมอย่างยั่งยืน จำนวน 10,340 แห่ง

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาและสมาคมสหกิจศึกษาได้กำหนดให้วันที่ 6 มิถุนายน ของทุกปี เป็นวันสหกิจศึกษาไทย เพื่อเสริมสร้างความรู้ แลกเปลี่ยนความคิด และนำเสนอผลงานวิชาการสหกิจศึกษาของนักศึกษา คณาจารย์และผู้แทนของ สถานประกอบการ

3.2 ปัญหาการดำเนินงานสหกิจศึกษาไทย

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาได้ประเมินผลสัมฤทธิ์โครงการสหกิจศึกษานำร่องตั้งแต่รุ่นที่ 1-5 พบว่า ปัญหาการดำเนินสหกิจศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาสหกิจศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา. 2552 : 38-40) มีดังนี้

1. สถานประกอบการ นักศึกษา และบุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจหลักการของสหกิจศึกษา

2. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาขาดความต่อเนื่อง ขาดการเชื่อมโยงและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. มหาวิทยาลัยขาดความต่อเนื่องและความชัดเจนในระดับนโยบาย

4. นักศึกษาขาดความอดทน และขาดทักษะ ในการสื่อสาร

5. สถานประกอบการไม่ดำเนินการแต่งตั้ง ผู้นิเทศให้ดูแลนักศึกษา และไม่เตรียมเครื่องมือ ที่เหมาะสมให้นักศึกษา

จากสภาพปัญหาดังกล่าวสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และสมาคมสหกิจศึกษาไทย ได้ดำเนินการแก้ไข โดยการเร่งดำเนินการสร้างเครือข่าย สหกิจศึกษาและดำเนินการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสหกิจศึกษาให้แก่สถานประกอบการ นักศึกษา และบุคลากรที่เกี่ยวข้องของสถาบันการศึกษา โดยการอบรมทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

3.3 แนวโน้มการดำเนินงานสหกิจศึกษาไทย

จากศึกษาเปรียบเทียบนักศึกษาที่ไปฝึกงาน ภาคฤดูร้อน กับสหกิจศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาสหกิจศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา. 2552 : 38 - 41) สถานประกอบการให้ความเห็นว่านักศึกษา สหกิจศึกษามีศักยภาพดีกว่านักศึกษาฝึกงานภาคฤดูร้อน นักศึกษาสหกิจศึกษามีอัตราการได้งานทำที่สูงมาก และมีความก้าวหน้าในสายงานอาชีพมาก บัณฑิตที่ไปฝึกงานในภาคฤดูร้อน

ในปัจจุบัน มหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนต่างพยายามจัดทำหลักสูตรระดับปริญญาตรีโดยกำหนดแผนการเรียนสหกิจศึกษาเพิ่มมากขึ้น กอปรกับการจัดทำหลักสูตรระดับปริญญาตรี ในปีการศึกษา 2555 มหาวิทยาลัยทุกแห่งจะต้องปรับหลักสูตรระดับปริญญาตรีตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาไทย และกำหนดให้ผู้รับผิดชอบหลักสูตรจัดทำรายละเอียดของประสบการณ์ภาคสนาม (มคอ.4) ซึ่งประกอบด้วยรายวิชาฝึกงาน หรือสหกิจศึกษา

จากข้อมูลผลการดำเนินงานโครงการสหกิจศึกษานำร่อง ในปี พ.ศ. 2545 ถึง ปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าสหกิจศึกษามีความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพบัณฑิต และสถาบันอุดมศึกษามีแนวโน้มในการจัดการศึกษาสหกิจศึกษาให้แก่บัณฑิตเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้จากการจัดงานวัน สหกิจศึกษาไทยพบว่า มีนักศึกษา สหกิจศึกษาเข้าร่วมเพิ่มจำนวนมากขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า

นักศึกษามีแนวโน้มในการให้ความสำคัญของสหกิจศึกษาในการที่จะพัฒนาตนเองก่อนเข้าสู่ตลาดแรงงานในอนาคต

4. บทวิเคราะห์

ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายในและภายนอก ประกอบกับการเตรียมความพร้อมบัณฑิตให้เป็นพลเมืองของประชาคมโลกและประชาคมอาเซียน ในปี พ.ศ. 2558 ประเทศไทยต้องเข้าเป็นสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งการเป็นประเทศสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน มีผลต่อการแข่งขันด้านแรงงานอย่างมาก ประเทศใดที่บัณฑิตมีคุณภาพตรงตามความต้องการของตลาดแรงงานย่อมได้รับการบรรจุเข้าทำงานในตลาดแรงงานของประเทศสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน หรือประเทศอื่นๆ ส่วนบัณฑิตที่ด้อยคุณภาพก็จะถูกแย่งงานหรืออาจถูกผลักดันให้ไปทำงานในประเทศที่ค่าครองชีพต่ำ หากสถาบันอุดมศึกษาใดผลิตบัณฑิตไม่มีคุณภาพ หรือมีคุณภาพที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน สถาบันอุดมศึกษานั้นๆ อาจไม่เป็นที่นิยมเข้าศึกษาต่อสำหรับนักศึกษา หรือนักศึกษาอาจเข้าศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษาอื่นในประเทศสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนมากกว่าประเทศไทย ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาของไทยจะต้องเร่งปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน และเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นให้ทันทั่วทั้ง

ที่ผ่านมามาประเทศไทยประสบภัยธรรมชาติ ส่งผลกระทบต่อภาคเศรษฐกิจ และการจ้างงาน ในภาพรวม นอกจากนี้ นโยบายการขึ้นค่าจ้างแรงงาน ของรัฐบาลทำให้สถานประกอบการต้องเลิกจ้าง หรือลดอัตราการจ้างงานเพิ่มมากขึ้น จากสภาพปัญหาแสดง ให้เห็นถึงโอกาสในการสร้างความร่วมมือกับสถานประกอบการในการจัดการศึกษาสหกิจศึกษา สถานประกอบการจะได้รับประโยชน์อย่างมากในการรับนักศึกษาเข้าปฏิบัติงาน ณ สถานประกอบการ เพราะนักศึกษามีทักษะความรู้ในวิชาชีพสามารถช่วยให้สถานประกอบการคลายความกังวลเกี่ยวกับการจ้างงานและค่าแรงที่เพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากค่าตอบแทนที่สถานประกอบการจัดสรรให้กับนักศึกษานั้นอาจเป็นค่าใช้จ่าย ที่น้อยกว่าค่าจ้างขั้นต่ำที่รัฐบาลกำหนดโดยอาจจ่ายเป็นรายวันหรือรายเดือนก็ได้ หรืออาจจ่ายค่าตอบแทนนักศึกษาในรูปแบบของทุนการศึกษา ก็ได้ นอกจากนี้สถานประกอบการสามารถใช้สหกิจศึกษาเป็นแนวทางในการสรรหา และพัฒนาบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพได้อีกด้วย

สรุป จากสภาพปัญหา แนวโน้ม และโอกาส ในการพัฒนาคุณภาพบัณฑิตด้วยสหกิจศึกษานั้นสถาบันอุดมศึกษาจะต้องเร่งปรับปรุงการจัดการเรียน การสอน เพื่อพัฒนาทักษะความรู้วิชาชีพ และวิชาการ ให้แก่นักศึกษาอย่างเต็มที่ ส่งเสริมและพัฒนาคณาจารย์ประจำสาขาวิชาให้มีความเชี่ยวชาญในวิชาชีพเฉพาะ และเป็นที่ยอมรับสำหรับสถานประกอบการในการสร้างความร่วมมือเพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตไทยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- เครือข่ายสหกิจศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง. (มปป.). **เข้าถึงสหกิจศึกษา**. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- ดุขฎิ อายุวัฒน์ และคณะ. (2553). **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ สหกิจศึกษาของเครือข่ายอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน**. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วิจิตร ศรีสอานและคณะ. (2552). **ประมวลสาระชุดฝึกอบรม สหกิจศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สมาคมสหกิจศึกษา. สมาคมสหกิจศึกษาไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาสหกิจศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา. (2552). **แผนการดำเนินงานส่งเสริมสหกิจศึกษาสถาบันอุดมศึกษาระหว่างปี พ.ศ. 2551-2555**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษากระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2552). **คู่มือการขอรับสิทธิประโยชน์ทางภาษีสำหรับสถานประกอบการจากการดำเนินงาน สหกิจศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ยูเนี่ยนอุลตราไวโอเล็ต.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2553). **สรุปผลการจัดงานวันสหกิจศึกษาไทย ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- สมาคมสหกิจศึกษาไทย. (2552). **มาตรฐานการประกันคุณภาพการดำเนินงานสหกิจศึกษา**. นครราชสีมา : สมาคมสหกิจศึกษาไทย.
- สหกิจศึกษาไทย. (2554). **เกี่ยวกับสมาคมสหกิจศึกษาไทย ประวัติการก่อตั้ง**. [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก : <http://www.tace.or.th> [กันยายน 22, 2554].
- World Association for Cooperative Education. (2011). About WACE. [Online], Available : <http://waceinc.org> [october 22, 2011].